

*

Чом так тривожно б'єсь у мене серце в груди,
Коли, по улицах гуляючи зранку,
Побачу громадки школяриків? Усюди,
Куди йно глянь, вони бредуть безперестанку
З книжками під пахов; то вчаться, то говорять
Поміж собов, тоті сміються, збившись в купку,
А там знов сей та той, немов під тиском горя,
Понуро бродить сам в якімсь таємнім смутку.
Яка тут суміш лиць, і бесід, і убрань,
І вдач, що хоть іще незрілі, нерозвиті,
А все ж, мов пупінки весною, скоро глянь,
Свідчать, який з них цвіт буде. Ось тут прибиті
Якимсь мов тягарем, посоловілі лиця,
Без барви, виразу, – так швидко вспіла в їх
Дитячі голови лиха гадюка впиться,
Що сушить мозок, кров! Се жертви тих шумних
Систем виховання, що, мов павук неситий,
Розп'яли сіть свою над ними.
Ось тут знов,
Хорошо прибрані, йдуть гордо панські діти,
Дитячі личка вже бліді тов блідинов
Неробства й лінощів, в очах їх загоряють
Все іскри клятої погорди для роботи
Й робучих рук. А ось укупі поспішають
Живіші лиця, – в них більш видиться охоти
До житні дерева зеленого, аніж

До сірого знання. їх очі, бистрі, ясні,
Шукають гарних лиць утіхи, – не в любі ж
Їм шкільная тота морока, но й у класні
Кімнати вни несуть той дух живий з собою,
Той запах свіжого здоров'я, що іграє
В їх крові, й їм не є наука муков злою,
Бо їм надія втіх науку прикрашає.
Но ось самотньо йдуть немогі, з головою
Похиленов, лицем блідим, із передчасних
Морщин слідами на чолі; ходою
Повільною вони ступають там до класних
Кімнат, а очі їх нікуди не блукають,
Но, хоть спокійні, все огнем якимсь палають, –
Жадобою знання. Се ті, котрим наука
І матір'ю й вітцем, родинов, світом стала.
Се ті, в котрих вона ще на шкільних лавках
Охоту до забав, до пустощів прогнала
І в серці дивний жар роздула.
Щось мов страх
На лицях їх видний, но не той страх мертвячий,
Страх тупоумний, – ні, цікавий страх, гарячий,
Що втрати ся боїть. На молодих устах
Вже видно муки слід і невдоволень, наче
Скріпляючий напій, котрого вни бажають,
Від спраглих уст якісь їм руки відіймають.
Ось всі вни хвилею в будинок вже влилися
І щезли в нім, а я почув мов жаль тяжкий,

Мов тугу дивную. Ті гарні, щирі лица,
Ті серця, чисті ще, ті весняні цвітки
Який-то зродять плід і на яку дорогу
Їх школа наведе? Котрісь з них стануть богу
І череву служить, з письма народ учить
Покори, послуху, сліпої віри. Другі
Підуть панам за гріш, за ситий хліб служить
І місце мозку й рук багатим заступить.
Знов інші продадуть отечеству услуги
Свої і в імені устав і прав будуть
Давить народ, саджать у тюрми і судити,
Карать і милувать. А інші знов підуть
За пенс'ї та хрести спокійних боронити
Мечем, огнем... Куди, куди не розійдуться
З сього гнізда колись в світ парості новії,
Нові розсадники старих ладів! І пруться
Із груді зітхання, і сльози ся гіркії
Помимо волі пруть з очей... А ви ж куда
Підете, тихії аскети молодії,
Гарячі голови? Яка-то вас зізда
В далеку путь життя з собою поведе?
Чи в службі, мов в ярмі, заковані з сім'єю,
Мов хмари без дощу, пройдете над землею,
Терпівши много, ви безплодно помрете?
Чи стане сил у вас кайдани ті порвати
І думков вольною до бою сміло стати,
До бою вічного, великого, що йде

Круг нас і в нас самих? І чи ваш дух найде
Натільки смілості, щоб много мук зноси [ти],
І діло труднее повнити весь свій вік,
В думках і в головах прогонюючи змр[ік],
І чесну пам'ятку потомності лишити?

17 – 18/VI